

Liggend naakt, lying nude

In zaal zeventien van museum Boijmans van Beuningen hangt een gedeelte van de vaste collectie oude kunst. In het midden van deze hoekzaal staat een royale bank zonder rugleuning. Boven de deur hangt een beveiligingscamera. Om 10:57 registreert die hoe een vrouw binnenloopt. Ze heeft een plastic tasje bij zich waar ze een dunne lap stof uithaalt. Ze drapeert het over de bank. Het raakt aan alle kanten de grond. Op sommige plaatsen herschikt ze de diepblauwe glanzende stof zo dat er plooien in vallen. Uit het tasje haalt ze vervolgens een kartonnen bordje. Die plakt ze voor de bank op de houten vloer. Dan trekt ze haar kleren uit en verbergt die onder de bank. Zorgvuldig gaat ze liggen, haar hoofd draait ze naar rechts, haar linkerarm strekt ze boven haar hoofd en de andere legt ze op haar buik. Haar rechtervoet zet ze op de bank, haar linkerbeen blijft gestrekt. Het is exact 10:00 als ze stil ligt en tegelijkertijd, beneden, iemand de deuren van het museum openzwaait voor publiek.

Het was kinderlijk eenvoudig. Ik heb staan wachten aan de zijkant van het museum tot er twee mensen tegelijk op het hek afkwamen. Personeel steekt de binnenplaats over naar de andere ingang. Ik ben achter ze aangegaan. Voor het geval iemand zou vragen wie ik was en wat ik hier deed, had ik een verklaring klaar. Ik werk hier vandaag, zou ik zeggen, educatieve dienst. Het was niet nodig, niemand vroeg iets. Een korte hoofdknik als groet en ik kon zo doorlopen naar boven.

Dinsdagochtenden zijn altijd rustig. Ik hou van musea op dinsdag, als er zo'n dikke beloftevolle stilte hangt. Je staat nog verbaasd hoeveel stiltes er zijn. De hoge glazen deur piept als ik hem openduw. Zachtjes fluister ik, sorry.

Ben je daar weer? Vragen de schilderijen en ik knik. We staan als vrienden tegenover elkaar. Oude schilderijen zijn makkelijker te begrijpen dan nieuwe. Dat is omdat de verf al langer gedroogd is. Ze praten ook niet zo luid.

Het is alweer een tijdje geleden, zeg ik. Ze willen weten waar ik was. Ik glimlach, kleed me uit en ga liggen.

Ik kan niet anders dan kijken naar Maria de Keerssegieter. Zij bevindt zich in mijn blikveld. O, er is niets aan te merken op de manier waarop ze is geschilderd door Bartholomeus van der Helst. De lichtval op haar jurk is prachtig, zilverig grijs. De plooien in haar rok zijn zo echt dat ze van het doek afkomen. Haar directe blik, dat bleke gelaat, haar echtgenoot aan haar zijde. Ze houdt een ontluikende roos vast. Symbool voor de bloei van haar leven. Zij was ook model, uren achtereen hield ze die roos vast met haar duim en wijsvinger aan dat dunne steeltje. En ook al is dit een armbuiging in een normale positie, het gaat zeer doen.

Haar man kijkt verliefd naar haar, zij kijkt recht voor zich uit. Maar ik zie het gelijk; een kenner ziet meteen dat zij uitsluitend een betaalde opdracht was, iets waarvoor Bartholomeus geld kreeg. Naast het vakmanschap van de schilder straalt er niets vanaf. Ik snap wel dat je niet lacht, Maria. Als je slechts gelegenheidsmodel bent, kan je een echte lach niet zolang volhouden. Je kunt altijd zien wie het lievelingetje is. Die modellen zijn krachtiger neergezet. Ze zijn kleuriger of juist bijna verlegen geschilderd, je herkent de muze in een serie met verschillende modellen.

De eerste paar minuten zijn altijd onwennig. Het lichaam vergeet dat doodstil tot de mogelijkheden behoort. Dan is er een periode van acceptatie. Het is nou eenmaal zo; dat is vervelend voor de rug, het levert slapende voeten op en koude vingertoppen, maar het gaat. Later is er de wilskracht van de muze nodig om een kunstwerk tot groei

te laten komen. Men denkt dat dit geheel en al verdienste is van hem, de kunstenaar, maar dat is een misverstand. Als de compositie vaststaat, de vlakverdeling, de lijnvoering, als alles in essentie aanwezig is, dan, juist dan komt het aan op de kracht van de muze. En niemand zal ooit weten hoe het voelt als blijkt dat je inspanning heeft geresulteerd in iets oorspronkelijks. Een werk dat er nog niet was. Met jou als uitgangspunt.

Ik hoor voetstappen. De deur gaat open. Er komt iemand aan. Een suppoost. Die lopen trager, alsof ze hun passen uitsmeren over de ruimte en de tijd. Ze hebben iets van katachtigen die hun prooi besluipen. Ze komen altijd achter je aan, je kunt niet aan ze ontsnappen. In Parijs bijvoorbeeld zitten ze je voortdurend op de hielen. Het duurde nog geen half uur voordat ze me in de gaten hadden. Iemand zou tegen hem moeten zeggen dat hij andere schoenen aan moet doen. Het geluid is allesoverheersend. Swieeee swieeee swieeee. De binnenzool gecombineerd met zweet. Het tempo van zijn schoenen veranderd als hij bij me in de buurt komt. Ik word van marmer. Hij stopt om te kijken. Eindelijk kijkt er iemand naar me. Hij buigt voorover en leest het kaartje op de grond. Ik ken deze suppoost niet. Het is zo'n man met een joviale kop en een klein goudkleurig brilletje. Dan pakt hij zijn portofoon.

'Jan hier. Ik weet niets van een performance, jij? Iets met liggend naakt?'

Het antwoord is onverstaanbaar.

'Ze verzinnen de gekste dingen, die conservatoren.'

Hij buigt zich over me heen, voorzichtig zodat hij me niet aanraakt: 'Mevrouw?'

Ik ben van marmer. Hij probeert het nog een keer: 'Met wie heeft u dit afgesproken, met hedendaagse kunst?'

Het ruisen van de portofoon wordt erger.

'Jan hier. Ik blijf in deze zaal posten.'

Van echte kunst kun je je blik niet losmaken. Ik had het in het Louvre. In een van die vele zalen hing een wonderschoon werk. In een grote lijst zat een jong meisje, een bekoorlijk ding met donker haar dat ze kamde. Ze was geportretteerd vanaf haar middel en ze zat daar met ontbloot bovenlijf. Haar ene arm in een haakse hoek die als het ware tussen haar en mij inzat. Je kon niet anders dan onder die arm doorkijken en haar borst zien. Die kleine ronde borst van haar. De schoonheid daarvan. De wetenschap dat je iets bijzonders ziet. Zoals er naar haar gekeken was. Die streek zachtgroen in de schaduw onder haar borst, die vleug blauw over de zijkant van haar gezicht. Dat kleine vlekje licht op haar lippen, die talloze details in de compositie kunnen alleen maar zijn opgemerkt door iemand die lang gekeken heeft. Daarna ben ik voor het eerst kunst geworden.

Er zijn maar weinig mensen die de kracht van herhaling op waarde kunnen schatten. Als je model bent voor een kunstenaar dan moet je uit die kracht putten. Je kunt niet verzaken. Nu ik zelf lig, weet ik dat het niet over seks gaat bijvoorbeeld. Het is enkel en alleen hoe het licht valt, hoe je spieren vermoedt onder huid als je de verf op het doek ziet. De structuur van een marmeren beeld bijvoorbeeld, lijkt op huid, je weet bijna zeker dat het warm is als je het zou aanraken. Maar dat doe je niet.

Ik begin kramp te krijgen, het is onvermijdelijk. Mijn ene arm, bij mijn schouder, daar voel ik het al. Het tintelt, dat is een voorbode.

Als je een poosje naar een punt kijkt, kun je beter luisteren. De camera boven de deur snort, je hoort het alleen als het helemaal stil is.

Ergens staat een deur open. Er strijkt een vleugje wind langs mijn knieën. In het Louvre, daar was het pas koud, zo'n oud gebouw is klimatologisch wel op orde maar er lopen voortdurend tochtstroompjes over de grond. Er is een schoolklas binnengekomen. De stilte trekt zich in de hoek terug.

Kinderen begrijpen het. Ze kijken alsof hun leven ervan afhangt. Ze hebben dezelfde drang om niet onopgemerkt te blijven. Hun nieuwsgierigheid verdwijnt als ze ouder worden achter een masker van sociaalwenselijk gedrag.

Hij was allang geen kind meer, toch had hij die nieuwsgierigheid ook. Ik zou degene zijn die hem aanzette tot ongekeerde hoogtes. Door mij zou er een levendigheid in zijn werk komen, dat had hij beloofd. Het had alles te maken met waarnemen. Kijken naar mij. In plaats daarvan liet hij me achter. Hij verdween, alleen die ene schets liet hij liggen: mijn ene arm lag boven mijn hoofd, ik had een been opgetrokken en mijn concentratie was zelfs in potlood zichtbaar. In die illusie toont zich de ware kunstenaar. Het zijn mijn heupen. Rond zijn ze en erg uitgesproken. Het licht valt er zacht overheen. In die schaduwen kon hij zich laten gaan. Ik ben tenger gebouwd, heb een bescheiden boezem en weelderige heupen en billen. Mijn benen zijn gemiddeld van lengte maar mijn enkels zijn smal. De blik van een kunstenaar werkt verslavend. Als ik in zijn atelier lag, op zijden doeken kon hij de meest onmogelijke posities eisen omdat hij keek. Met het hoofd in de nek liggen, levert een curve op van de ruggengraat die met een belichting aan de zijkant voor spectaculaire schaduwen zorgt, maar het levert ook een bijna acute kramp op.

Toen hij weg was besloot ik het anders aan te pakken. Directer. Zonder tussenkomst van het doek. Onafhankelijk worden. Een onverwachtse ontmoeting raakt mensen. Ik heb positieve reacties gehoord in Parijs, in Praag en in Berlijn.

Tussen de achttien en tweeëntwintig graden is de beste temperatuur voor schilderijen. De luchtvochtigheid moet tweeënvijftig procent zijn. Het is net te koud voor mij, ik krijg kippenvel. En de kramp begint door te zetten. Die dingen moet je negeren. Zulke lichamelijke ongemakken hebben Maria Keerssegier en de talloze anderen in deze zaal ook moeten doorstaan. Een paar zalen verderop staat een standbeeld van een prachtige vrouw, hoe lang heeft zij daarvoor moeten afzien? Ik voel mijn vingers niet meer. Ik beweeg ze wel maar er komt geen reactie terug. Als ik mijn arm een fractie verplaatst is het alsof iemand me slaat. Ik heb geen idee hoe lang ik hier al lig. Tijd is wazig geworden. Het rare is dat mijn arm niet minder zeer doet nu hij op een iets andere plek ligt. Het wordt juist erger. Heel even gun ik mijn schouder het genot van doorbloeding. Heel even doe ik mijn arm naar beneden. Ik heb er geen controle over zo lang ligt hij al omhoog. De rest van mij ligt stil. Mijn voet op het kussen. Je wordt je bewust van je voetzolen. Alsof ik me nu pas besef dat ik ze heb. Mijn arm moet terug. Zo'n houding slijt zich in je lichaam. Het zijn die tijden dat je alleen in zo'n zaal ligt die zwaar zijn, zo gauw er iemand langskomt vergeet je jezelf.

Plafonds in musea zijn vaak prachtig. Ik heb veel plafonds gezien in musea, sommige met afgeronde hoeken, zodat je niet ziet waar de overgang is. Daardoor lijken de wanden hoger. Anderen hadden een roosterwerk waarlangs licht kwam. Ik heb systeem gezien in de wijze waarop de platen gerangschikt waren en altijd op dinsdagochtend. Ik ken de schoonheid van plafonds, hoeveel mensen kunnen dat zeggen? Maar zelfs hier zijn de mensen gemakzuchtig en zien enkel muren met schilderijen.

'Kijk nou.'

'Die is bloot.'

‘Gatver.’

‘Jeffrey, niet doen!’

‘Er ligt een kaartje bij.’

‘Is ze echt?’

‘Lying nude staat erop.’

‘Jeffrey, niet aankomen!’

Ik vind het prima dat jonge mensen kunst leren kijken alleen begrijp ik niet helemaal waarom docenten tegenwoordig zo slecht orde kunnen houden.

Swieeee, swieeee, swieeee, de suppoost. ‘Even een stukje naar achteren, jongen. Minstens een meter afstand.’

Maar voordat deze Jeffrey gehoorzaamt, voel ik zijn vinger op mijn bovenbeen. De woede die opkomt is voor mezelf ook een verrassing. Hij jaagt het gif van de schaamte door me heen.

‘Ho ho, kijken doe je met je ogen.’ Zegt de suppoost.

Het is een test om mij stil te laten liggen

‘Ze is echt.’

Met uiterste krachtsinspanning dwing ik mijn adem rustig te blijven, in, uit, in, uit.

Je mag niet aan kunst komen. Dat is de afspraak. Net zoals de kleur blauw een afspraak is. Mensen hebben die kleur aangewezen en gezegd: dit is blauw. Er ligt een kaartje bij mij waarop de titel en de kunstenaar vermeld staan, ik ben ook een afspraak.

Kinderen weten toch wel dat er regels zijn in een museum? De suppoost staat weer in de hoek en ik lig nog steeds in het midden. De hele klas staat om mij heen. Het gonst in de zaal.

Een kunstenaar kan naar je kijken alsof je meer bent dan je wist, iemand kan je aanraken zodat je minder wordt dan daarvoor.

Op mijn armen komt kippenvel opzetten. Het is koud.

‘Juf, is dit kunst?’

‘Nee, jongens. We gaan naar de zaal hiernaast. Jeffrey!’

Om 11:34 registreert de beveiligingscamera hoe het beeld in het midden van zaal zeventien in beweging komt. De zaal is leeg. De suppoost staat in de hoek. De vrouw strekt haar armen boven het hoofd en rolt met haar schouders. Voorzichtig draait ze haar enkels en buigt haar knieën. Ze richt zich op. Een paar keer bolt ze haar rug en trekt hem vervolgens hol. Dan gaat ze staan, schuift de lap stof opzij, pakt haar kleren en trekt ze aan. Ze verlaat de zaal langs dezelfde weg als ze gekomen is.

‘Jan hier, ze is weg.’

De portofoon ruist.

‘O, en hedendaagse kunst ook niet?’